

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, доцента
Ярового Тихона Сергійовича
на дисертаційну роботу Кучерявого Володимира Миколайовича
«Формування механізмів цивілізованого лобізму в органах державної влади
України», представленій на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора
філософії (PhD) галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування»
зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертації, зв'язок із науковими програмами, планами, темами. В умовах нерозвиненості політико-правової системи і недосконалості законодавчої влади лобізм стає основною формою представництва інтересів, але при цьому знаходиться поза увагою державних органів, преси, громадськості і закону. На жаль, механізм взаємодії суспільства і влади в процесі ухвалення політичних рішень сьогодні неопублічний, корумпований і хаотичний; канали впливу на органи державної влади монополізовані сильними групами тиску, а цілого ряду суспільних рухів і організацій не мають можливості донести свої інтереси до владноможців. Правове регулювання лобізму дозволяє істотно понизити рівень криміналізації процесу взаємодії представників різних груп інтересів з представниками влади, забезпечити гласність і відвертість ухвалення найважливіших державних рішень.

Разом з тим важливо враховувати і наявний світовий досвід, але, природно, не механічно, а творчо. У державно-правовому механізмі України має бути створена дієва система захисту корінних інтересів населення, особливо його соціально вразливих прошарків населення. Це вимагає, з одного боку, формування в парламентській практиці повноцінного інституту лобізму, що дозволяє забезпечити в схвалюваних законах своєрідну рівновагу сил, баланс протилежних інтересів в українському суспільстві, яке швидко розвивається, тобто відображення в нормах закону компромісного рішення.

Необхідне ухвалення закону, який визначить сутність, суб'єкти та об'єкти лобістської діяльності, на користь кого і за яку винагород вона здійснюється і яким буде встановлений порядок взаємодії лобістів з клієнтами і органами влади, обмеження на заняття лобістською діяльністю, методи лобістської діяльності, право і порядок реєстрації лобістів тощо.

Суспільна свідомість в Україні, маючи глибоке коріння в громадській і соціалістичній психології, з трудом поки сприймає лобізм, а слово «лобіст» частіше використовується як лайливе, з аморально-кримінальним відтінком. Тобто зараз в основному в лобізмі бачать лише одну сторону – негативну, вкладають в цей термін лише «тіньовий» сенс. Звичайно, різні оцінки лобізму, суперечність його сприйняття виходитимуть, у тому числі і з того, що ми ще просто не звикли до цього нового явища і, відповідно, поняттю, що його позначає. Поки важко сказати, наскільки широко буде поширено це явище в Україні, але одне можна стверджувати абсолютно ясно: якщо вже ми вирішили формувати громадянське суспільство, то від лобізму не піти, бо він виступає своєрідним супутником демократії та при створенні відповідних умов, у міру реального втілення норм і принципів народовладдя в соціальну практику, лобізм поступово перетворюватиметься на необхідний соціально політичний інститут. Саме цим і підтверджується актуальність наукового дослідження обрана дисертантом.

Також варто зазначити, що результати дослідження представлені у темі науково-дослідної роботи Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського «Розвиток публічного управління в Україні на сучасному етапі державотворення» (2018-2020 рр.) (ДР № 0118U100303), «Розвиток механізмів належного урядування в Україні» (2021-2023 рр.) (ДР № 0121U100169), у процесі виконання яких запропоновано удосконалення механізмів реалізації цивілізованого лобізму в органах державної влади України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність. Ступінь

обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх наукова вірогідність підкріплюється глибоким аналізом та узагальненням теоретичного та практичного досвіду, залученими опрацьованими матеріалами і літературними джерелами з фахових питань та використанням отриманих результатів в практичній діяльності фахівців галузі публічного управління.

Автором вирішене актуальне наукове завдання, що полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні наукових засад розвитку цивілізованого лобізму та розробленні практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів його реалізації в органах державної влади України. Об'єктом дослідження є лобізм в органах державної влади. Предметом дослідження є формування механізмів цивілізованого лобізму в органах державної влади України.

Кучерявим В. М. запропоновано методику удосконалення механізмів цивілізованого лобізму в органах державної влади України, метою якої є удосконалення механізмів цивілізованого лобізму в Україні для забезпечення ефективного врахування та захисту інтересів громадян в процесі формування та виконання державної політики, що включає наступні рекомендації: *удосконалення організаційного забезпечення* (створення спеціалізованих органів та відділів для лобізму; освіта та навчання лобістів та чиновників; залучення неурядових організацій; медіа та громадськість; співпраця з академічними установами; міжнародний досвід і експертиза; співробітництво з бізнесом); *удосконалення інформаційно-комунікаційного забезпечення* (електронні платформи для реєстрації лобістів; публічна інформація та доступ до документів; відкриті дані; ефективна комунікація з громадськістю; соціальні мережі; електронні конференції та вебінари; мобільні додатки; електронна пошта та SMS-розсилки; відеоконференції та відеозаписи; електронні платформи для збору думок громадськості); *удосконалення фінансового забезпечення* (створення фонду для громадських ініціатив; субсидії для малих та середніх підприємств;

гранти для досліджень; заохочення корпоративної відповідальності; фіскальна стимуляція для громадських ініціатив; аудит та контроль за використанням коштів; створення механізмів публічного звітування; розвиток спонсорських програм).

Крім того, автором удосконалено можливості імплементації кращого міжнародного досвіду цивілізованого лобізму в органах державної влади України, а саме: регулювання лобізму (важливо встановити чіткі правила і стандарти для лобіювання, а також визначити обов'язкову реєстрацію лобістів, передбачити санкції за порушення цих правил); публічна інформація (забезпечити публічний доступ до інформації про лобісти і їх діяльність, створити онлайн-реєстр лобістів і зобов'язати їх регулярно звітувати про свою роботу); обмеження конфлікту інтересів (урядові службовці та законодавці повинні бути обмежені в здійсненні лобіювання або займатися цим лише за певних умов і під контролем); громадський контроль (створення механізмів громадського контролю за лобіюванням, включаючи можливість громадськості звертатися до органів державної влади з запитом на інформацію про лобіювання); навчання і підвищення кваліфікації (організувати тренінги і семінари для лобістів і урядових посадовців щодо етичних стандартів та норм лобіювання); експертна допомога (залучення незалежних експертів і неурядових організацій для моніторингу та оцінки системи лобіювання); публічні обговорення (організація публічних обговорень та діалогу між урядовими органами, лобістами та громадськістю щодо регулювання лобіювання); забезпечення конкуренції (забезпечення різноманітності лобістських груп і гарантування, що всі зацікавлені сторони мають рівний доступ до прийняття рішень); взаємодія з міжнародними організаціями (взаємодія з міжнародними організаціями і партнерами для обміну досвідом та розробки найкращих практик у сфері лобізму).

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна одержаних результатів. Достовірність та наукова новизна одержаних результатів чітко визначена застосуванням загальнонаукових методів дослідження, зокрема: узагальнення – для розкриття теоретико-методологічних засад цивілізованого лобізму в органах державної влади; порівняльний метод та систематизації – для вивчення нормативно-правового забезпечення цивілізованого лобізму в органах державної влади; системний метод – для розкриття концептуальних основ цивілізованого лобізму в органах державної влади; логічний, діалектичний, метод узагальнення, комплексного і системного підходів – для вдосконалення понятійного апарату дослідження; статистичного аналізу, порівняння та узагальнення – при дослідженні особливостей цивілізованого лобізму в органах державної влади України; абстрактно-логічний метод – для теоретичного узагальнення й формулювання висновків та пропозицій.

Наукова новизна та теоретичне значення отриманих результатів полягає у тому, що вперше: запропоновано методику удосконалення механізмів цивілізованого лобізму в органах державної влади України, метою якої є удосконалення механізмів цивілізованого лобізму в Україні для забезпечення ефективного врахування та захисту інтересів громадян в процесі формування та виконання державної політики.

Основні положення дисертаційного дослідження опубліковані у 7 наукових працях загальним обсягом 3,1 обл.-вид. арк. (2,8 обл.-вид. арк. належить авторові) у тому числі 3 статтях у вітчизняних наукових фахових виданнях з державного управління, 1 статті у періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Європейського Союзу, 3 тезах конференцій. Аналіз публікацій свідчить про достатню повноту висвітлення результатів дисертаційного дослідження і географію оприлюднення.

Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження. Теоретико-методологічні положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних розробок та практичних рекомендацій щодо удосконалення політики щодо лобізму в Україні. Висновки та рекомендації з дисертації можуть слугувати основою для розробки нових законів, положень та нормативів, спрямованих на регулювання лобізму в Україні, що може допомогти покращити та удосконалити правову базу в цій сфері.

Наукові висновки та теоретичні положення дисертаційного дослідження фактично доведені до рівня конкретних пропозицій і практичних рекомендацій для використання в галузі державного управління. Зокрема, результати дослідження були використані в практичній діяльності, Центрального міжрегіонального управління Національного агентства України з питань державної служби (довідка № 52/16-17/23 від 08.09.2023), Білогородської сільської ради (довідка № 1190/02-26 від 11.09.2023), Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського (довідка № 04 від 05.09.2023).

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації. Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертаційного дослідження Кучерявого В. М. засвідчив їхню повну ідентичність в частині формулювання мети, об'єкта, предмета, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків. Загалом зміст анотації відтворює інформацію про методологію дослідження, способи аргументації положень, основні ідеї тексту дисертації, що викладені стисло. Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою в дисертації. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені відповідно до вимог чинного законодавства України.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Кучерявого В. М. за рівнем наукової новизни, змістом, логікою викладеного матеріалу, узагальненнями, висновками та пропозиціями є завершеним науковим

дослідженням та відповідає спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

Робота написана державною (офіційною) мовою із дотриманням наукового стилю та використанням у дослідженні спеціальної термінології. За своєю структурою та оформленням дисертація відповідає вимогам наказу МОН України. Виклад матеріалу загалом подається обґрунтовано, розділи дисертації пов'язані між собою, висновки і пропозиції випливають зі змісту дисертації та отриманих здобувачем результатів. Авторські методичні положення і наукові розробки, пропозиції та рекомендації, наведені в роботі, деталізовані дисертантом і переважно доведені ним до можливості практичного застосування.

Таким чином, тема дослідження, його мета, предмет і об'єкт, перелік поставлених та вирішених завдань, запропоновані автором загальні положення висновки, наукової новизни, обсяг друкованих праць відповідають чинним нормативним вимогам щодо наукових робіт такого рівня.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Оцінюючи в цілому достатній рівень розробки теоретичних і методичних положень, практичних рекомендацій, обґрунтованість наукових висновків і пропозицій, необхідно зробити певні уточнення, застереження та рекомендації з метою подальшого вдосконалення досліджуваної проблематики.

1. У першому розділі автор розглядає лобізм в сучасних реаліях українського суспільства, на мою думку, дане дослідження було б варто доповнити аналізом впливу розвитку цифрових технологій та їх місце в еволюції лобізму.

2. Також автор узагальнює, зарубіжний досвід регулювання лобізму в ЄС, але відсутній подібний аналіз щодо Англії, США та інших країн, які попередньо розглядалися в підрозділі 1.3. Варто було завершити даний параграф також узагальненням по проведеному дослідженню, які були проаналізовані в

підрозділі 1.3 «Зарубіжний досвід становлення та функціонування інституту лобізму».

3. У розділі II підрозділ 2.1 автор розглядає державно-правове регулювання інституту лобізму в Україні, на мою думку, доречно було також запропонувати удосконалення існуючих механізмів, які вже діють в Україні щодо цього питання.

4. У розділі III, доречно було б, розглянути питання лобізму в контексті національної безпеки України як показує нам приклад США та Австралії.

Разом з тим, зазначені позиції можуть вважатися дискусійними з погляду авторського підходу до постановки завдань дослідження та жодним чином не знижують загальної позитивної оцінки теоретичної й практичної цінності опонованої дисертаційної роботи. Дисертант продемонстрував гарне розуміння та відчуття актуальності проблеми. Дисертаційна робота є кваліфікованою науковою працею, виконаною автором особисто, характеризується єдністю і логікою викладення, містить науково-обґрунтовані теоретичні результати і методичні положення, які безперечно мають корисну практичну значущість.

Дотримання академічної доброчесності. У ході вивчення дисертаційної роботи і опублікованих праць Кучерявого Володимира Миколайовича фактів порушення академічної доброчесності не виявлено.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Дисертаційна робота Кучерявого Володимира Миколайовича «Формування механізмів цивілізованого лобізму в органах державної влади України» є самостійним, завершеним, достовірним дослідженням актуального наукового завдання. Дисертація виконана на високому теоретичному рівні, викладена науковою мовою, розділи дисертації пов'язані між собою структурно і змістовно, висновки ґрунтуються на результатах проведеного дослідження, які, в свою чергу, є достатньо аргументованими та доказовими.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті, поставлені здобувачем завдання вирішені повною мірою і таким чином мету дослідження досягнуто. Основні положення дисертації, що задекларовані здобувачем, містять елементи наукової новизни, рівень яких визначено коректно. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам.

Зважаючи на зазначене, вважаємо, що дисертаційна робота «Формування механізмів цивілізованого лобізму в органах державної влади України» за науковим рівнем досліджень, їх актуальністю, науковою новизною відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор Кучерявий Володимир Миколайович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

завідувач кафедри національної безпеки, менеджменту та публічного адміністрування Чернігівського інституту інформації, бізнесу і права Закладу вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая», доктор наук з державного управління, доцент

ЯРОВОЙ Тихон